

Η υλική κατασκευή της κατάστασης εξαίρεσης και ο βιοπολιτικός έλεγχος της μετανάστευσης στη σύγχρονη εποχή. Σύνορα και στρατόπεδα συγκέντρωσης. του Σαραφίδη (Σάρα) Θεόδωρου

Η παγκοσμιοποίηση του βιοπολιτικού ελέγχου. Το κράτος φρούριο της βιοπολιτικής εξουσίας.

Από το 17^ο αιώνα η εξουσία διαμορφώνεται από δύο πόλους οι οποίοι δεν είναι αντιθετικοί. Ο ένας πόλος έχει ως κεντρικό σημείο το σώμα σαν μηχανή: «το ντρεσάρισμα του, την αύξηση των ικανοτήτων του, την απόσπασση των δυνάμεων του, την ανάπτυξη του μέσα σε αποτελεσματικά και οικονομικά συστήματα ελέγχου». Οι πρακτικές αυτές εντάσσονται στην *ανατομικο-πολιτική* του ανθρώπινου σώματος, η οποία εξασφαλίζεται από τους επιστημονικούς κλάδους. Στόχος του ανατομικο-πολιτικού ελέγχου είναι η εξατομικευμένη κατάληψη του σώματος από την εξουσία. Ο άλλος πόλος αναπτύσσεται από τα μέσα του 18^{ου} αιώνα και έχει ως κεντρικό σημείο του το σώμα- είδος, «το σώμα που διασχίζεται από τη μηχανική του ζώντος και που χρησιμεύει σαν στήριγμα στις βιολογικές διαδικασίες: πολλαπλασιασμός, γεννήσεις, και θνησιμότητα, επίπεδο υγείας... η ανάληψή τους γίνεται με μία ολόκληρη σειρά από επεμβάσεις και ρυθμιστικούς ελέγχους: μία *βιοπολιτική* του πληθυσμού.» Ο στόχος του βιοπολιτικού ελέγχου είναι η μαζικοποιημένη κατάληψη του ατόμου από την εξουσία όχι πλέον ως σώματος αλλά ως είδους. Η χειραγώγηση των σωμάτων και η διαχείριση της ζωής γίνεται το σύμβολο της κυρίαρχης εξουσίας που ο Foucault αποκαλεί βιοεξουσία (Foucault 1982: 170-1, 2003 [1976]: 243)

Σωματική πειθαρχία και βιοπολιτικός έλεγχος διαπλέκονται στις καθημερινές αλληλοδράσεις των ατόμων σε δύο επίπεδα: 1. στο επίπεδο του σώματος-οργανισμού-πειθαρχίας- θεσμού και 2. στο επίπεδο των πληθυσμών-βιολογικών διαδικασιών - κανονιστικών μηχανισμών του κράτους (Foucault,

2003 [1976]: 242, 250). Οι δύο τύποι του ελέγχου διαμορφώνονται σε ξεχωριστές τεχνολογίες. Η τεχνολογία του ανατομικο-πολιτικού ελέγχου έχει εστιάζει στην πειθαρχία του σώματος, εξατομικεύοντας τις πρακτικές της, για να υποτάξει και να κάνει χρήσιμες τις δυνάμεις του. Η τεχνολογία του βιοπολιτικού ελέγχου εστιάζει πάνω στη ζωή, προσπαθώντας να προβλέψει τυγχόν αντι-κανονικές συμπεριφορές του πληθυσμού, με στόχο την επίτευξη μίας κοινωνικής ισορροπίας, η οποία διαφυλάσσει την ασφάλεια του όλου από εσωτερικούς κινδύνους. Και οι δύο τεχνολογίες είναι τεχνολογίες του σώματος αλλά η ανατομική τεχνολογία αφορά την *πειθαρχική* εκγύμναση των ατομικών σωμάτων ενώ η βιοπολιτική αφορά την επίτευξη της ασφάλειας των πληθυσμών μέσω της *κανονικοποίησης* τους. (Foucault, 2003 [1976]: 249)

Η βιοεξουσία ήταν σύμφωνα με τον Foucault ένα αποφασιστικό στοιχείο για την ανάπτυξη του καπιταλισμού, ο οποίος προσπάθησε να ελέγξει τα σώματα των υποκειμένων τόσο σε ατομικό επίπεδο στα πλαίσια της ενσωμάτωσης τους στους διάφορους πειθαρχικούς μηχανισμούς, όσο και σε μαζικό επίπεδο μέσω της προσαρμογής των πληθυσμών στις οικονομικές διαδικασίες. Η διακυβερνητικότητα των πληθυσμών, μέσω του σχεδιασμού και του ελέγχου τους, που βασίζονται στις εκάστοτε κυρίαρχες πολιτικές και ηθικές θεωρήσεις, ο βιοπολιτικός έλεγχος των σωμάτων είναι χαρακτηριστικό γνώρισμα των νεωτερικών κοινωνιών (Foucault 1982: 172, 175, David Garland in Smandych Russell 1999)) Η θέληση της βιοεξουσίας να ελέγξει και να κανονικοποιήσει τους πληθυσμούς οδηγεί στην συνάρθρωση επιστήμης και πολιτικής, βιολογίας και εξουσίας, για την επίτευξη της ισορροπίας της τάξης και της κανονικότητας. ((Foucault, 2003 [1976]: 245, Btihaj Ajana 2007)

Οι σύγχρονες κοινωνίες αναδύονται σε παγκόσμιο επίπεδο από την ταυτόχρονη εξέλιξη και σύνθεση των δράσεων των υποκειμένων (ατομικών και συλλογικών) σε τρία επίπεδα: το επίπεδο του φυσικού χώρου (παραδοσιακός χώρος των "εθνικών" κοινωνικών σχηματισμών), το επίπεδο των δικτύων (ο χώρος που αναδύεται μέσα από τη επικοινωνία των ατομικών

και συλλογικών υποκειμένων σε υπερεθνικό επίπεδο) και το επίπεδο των ροών (που αφορά το χώρο που παράγεται από την “ελεύθερη” κίνηση κεφαλαίου, εργατικού δυναμικού, και εμπορευμάτων αλλά και τις δικτυακές επαφές σε παγκόσμιο επίπεδο).

Σύμφωνα με τον Urry ο φυσικός χώρος των αλληλοδράσεων των υποκειμένων, είναι οι περιοχές στις οποίες τα αντικείμενα ομαδοποιούνται μαζί. Οι περιοχές αυτές αναδύονται μέσα στις τρεις ορθογώνιες συντεταγμένες που καθορίζουν κάθε τέτοια ομάδα. Κάθε κοινωνία θεωρείται μία περιοχή με διακριτά σύνορα (boundaries) τα οποία χαράσσονται γύρω από κάθε συγκεκριμένη δεντροομάδα (cluster). Υπάρχουν πολλές διαφορετικές κοινωνικές ομάδες κάθε μία από τις οποίες έχει τη δική της δεντροομάδα των κοινωνικών θεσμών, που οργανώνονται μέσω του εθνικού κράτους και με προσδιορισμένα αστυνομεύσιμα σύνορα. (Urry 2004:40-1 και 43) Επομένως οι κοινωνικές ομάδες αποτελούν, τα στοιχεία που το κράτος οργανώνει σε εθνικό επίπεδο, με σκοπό την “ομαλή” λειτουργία και προσαρμογή τους στα δίκτυα της παγκόσμιας αλυσίδας της καπιταλιστικής συσσώρευσης. (διδακτορικό σελ 81-83)

Ο φυσικός χώρος των αλληλοδράσεων των υποκειμένων ήδη από την περίοδο της δεκαετίας του 70, μετασχηματίζεται μέσα από την ανάδυση ενός νέου τεχνολογικού παραδείγματος σε χώρο των δικτύων. Στη δεκαετία του 70 ο κυρίαρχος τρόπος οργάνωσης της κοινωνικής ζωής φτάνει στα όρια του. Ο φορντικός τρόπος οργάνωσης της παραγωγής (αλυσίδα παραγωγής, μαζική παραγωγή και κατανάλωση) και το κράτος πρόνοιας (ως ο κυρίαρχος θεσμός στη βιοπολιτική οργάνωση των πληθυσμών, μέσα από την άντληση της συναίνεσης και την ενσωμάτωση τους στην καπιταλιστική συσσώρευση) αμφισβητούνται πλέον σε διεθνές επίπεδο. Οι εξεγέρσεις στις μητροπόλεις του καπιταλισμού, τα “εθνο”-απελευθερωτικά και αντι-ιμπεριαλιστικά κινήματα, τα κινήματα των γυναικών, των μειονοτήτων κλπ, σε συνδυασμό με την οικονομική κρίση του 70 και του 80 διαμορφώνουν το πλαίσιο της μετάβασης του καπιταλισμού στη νέα εποχή των δικτύων.

Η εποχή αυτή γνωστή και ως μεταφορντισμός, έχει ως βασικό της χαρακτηριστικό την ανάδυση νέων μορφών οργάνωσης της κοινωνικής ζωής, η οποία πλέον υπερβαίνει τα παραδοσιακά “σύνορα” των εθνο-κρατικών κοινωνικών σχηματισμών. Η διαμόρφωση υπερεθνικών θεσμών (WTO, ΔΟΕ, EU, NAFTA, ASEAN, κλπ) το θέαμα και το life-styling ως οδηγό της υπερκαταναλωτικής συμπεριφοράς, η ανάδυση new-age κουλτούρων, τα “μεγάλα” συμβάντα (ολυμπιακοί, “τρομοκρατία”, φυσικές καταστροφές κλπ), τα κινήματα “ενάντια” στην παγκοσμιοποίηση, οδηγούν στη θέσμιση ενός νέο χώρου και χρόνου, ο οποίος οργανώνεται μέσα από την διάχυση της τεχνολογίας των δικτύων σε ολόκληρο τον πλανήτη. Ο χώρος αυτός είναι ο “υπερεθνικός” χώρος των δικτύων και δεν ταυτίζεται με τον παραδοσιακό φυσικό χώρο των εθνών-κρατών. Ο χώρος αυτός υπερβαίνει χωρίς να καταργεί τα σύνορα τους

Στο επίπεδο των δικτύων οι αλληλοδράσεις ανάμεσα σε άτομα και ομάδες μετατρέπονται σε πληροφορία και διαχέονται σε πλανητικό επίπεδο. Μέσα από τη διάχυση τους αυτή διαμορφώνεται ο χώρος των ροών. Οι ροές αποτελούν τις «σκόπιμες, επαναληπτικές, προγραμματισμένες ακολουθίες συναλλαγής και αλληλόδρασης ανάμεσα σε φυσικά ασυνεχείς θέσεις, που κρατούνται από τους κοινωνικούς δρώντες στις οικονομικές, πολιτικές και συμβολικές δομές της κοινωνίας» (Castells 1997: 412) Ο χώρος των ροών δεν έχει σύνορα, τα οποία διαμορφώνουν μία διαφορά ανάμεσα σε ένα εντός και ένα εκτός των συνόρων. Τα σύνορα κάποιες φορές αλλάζουν και υπερβαίνονται ενώ οι σχέσεις μετασχηματίζουν τους εαυτούς τους χωρίς ρωγμές. Στο νέο χώρο των ροών άνθρωπος και μηχανή συναρμολογούνται σε ενιαία σώματα (cyborgs), ανάγονται σε πληροφορία και δρουν στα πλαίσια του κυβερνοχώρου.

Οι πληροφοριακές ροές σε παγκόσμιο επίπεδο διατάσσονται από το δόγμα της “ελευθερίας” κίνησης ανθρώπων, κεφαλαίων και εμπορευμάτων σε παγκόσμιο επίπεδο, διαμορφώνοντας ένα νέο μοντέλο κεφαλαιοκρατικής συσσώρευσης αυτό της ευελιξίας. Η ελαστική κεφαλαιοκρατική συσσώρευση

οδηγεί - χωρίς να προσδιορίζει σε τελική ανάλυση - τις κοινωνικές σχέσεις σε οικονομικό, πολιτικό και πολιτισμικό επίπεδο, διαμορφώνοντας νέους χωροχρονικούς τόπους δράσης, που διαπερνούν τα παραδοσιακά σύνορα των εθνο-κρατικών κοινωνικών σχηματισμών χωρίς όμως να τα καταργούν. Εικόνες, γεγονότα, σύμβολα, πληροφορίες, κεφάλαια, πληθυσμοί, ρέουν σε παγκόσμιο επίπεδο με αποτέλεσμα τα κοινωνικο-οικονομικά συστήματα να βρίσκονται σε μία κατάσταση πέρα από την ισορροπία ή όπως θα έλεγε ο Agamben σε μία διαρκή κατάσταση εξαίρεσης.

Στην κατάσταση εξαίρεσης τα συστήματα βρίσκονται σε ένα κατώφλι ανάμεσα στην τάξη και την αταξία. (Agamben 2005:42) Στο κατώφλι αυτό η πολυπλοκότητα των σχέσεων ανάμεσα στα δομικά στοιχεία των συστημάτων αλλά και η ενδεχομενικότητα, ή καλύτερα η δυνητικότητα της επιλογής ανάμεσα σε διαφορετικά μονοπάτια της οργάνωσης τους, θέτουν τα συστήματα μπροστά σε μία κατάσταση αποδιοργάνωσης και πιθανής κατάρρευσης. Με αυτή τη θέση δεν υποστηρίζουμε ότι μία κοινωνία οδηγείται στην κατάρρευση αν βρεθεί σε μία κατάσταση εξαίρεσης, αλλά αντίθετα οι εκάστοτε κυρίαρχοι κοινωνικοί, πολιτικοί και οικονομικοί συνασπισμοί της εξουσίας, έχουν τη δυνατότητα να αυτορυθμίσουν τις θεσμικές δομές και λειτουργίες, προκειμένου να ελέγξουν τις δια-ταραχές στο κοινωνικό, οικονομικό και πολιτικό επίπεδο. Και ο έλεγχος αυτός οργανώνεται από το Κράτος, το οποίο κατέχει το μονοπώλιο να αποφασίζει πότε μία περίπτωση δια-ταραχής είναι μία κατάσταση εξαίρεση “ Δεν υπάρχει κανόνας που θα μπορούσε να εφαρμοστεί σε ένα χάος. Για να έχει νόημα η έννομη τάξη πρέπει να αποκατασταθεί η τάξη. Πρέπει να δημιουργηθεί μία κανονική κατάσταση, και κυρίαρχος είναι όποιος αποφασίζει τελεσίδικα αν πραγματικά επικρατεί αυτή η κατάσταση... έχει το μονοπώλιο τούτης της έσχατης απόφασης. Εδώ έγκειται η ουσία της κρατικής κυριαρχίας...” (Agamben 2005: 38)

Κατά τη γνώμη μας το μονοπώλιο αυτό της έσχατης απόφασης για την κατάσταση έκτακτης ανάγκης χαρακτηρίζει το κράτος σε όλες τις εποχές. Το

στοιχείο εκείνο το οποίο διαφοροποιεί τα κράτη στην εποχή των δικτύων , ιδιαίτερα μετά την επίθεση στο σύμβολο του παγκόσμιου καπιταλισμού στις 11 Σεπτεμβρίου του 2001, είναι η διακήρυξη αλλά και η συμφωνία κρατών και υπερεθνικών θεσμών, πως η παγκοσμιότητα βρίσκεται σε μία κατάσταση διαρκούς έκτακτης ανάγκης ή εξαίρεσης.¹ Ο Agamben αναφέρει χαρακτηριστικά: "...στην εποχή μας η κατάσταση εξαίρεσης, ως θεμελιώδης πολιτική δομή, αποδεικνύεται όλο και περισσότερο σε πρώτο πλάνο και τείνει να καταστεί τελικά ο κανόνας." (Agamben 2005: 43-44)

Η κοινωνία του ρίσκου και βιοπολιτικός έλεγχος.

Ο ελαστικός τρόπος οργάνωσης της κεφαλαιοκρατικής συσσώρευσης, που συν-οδηγεί (και δεν προσδιορίζει τελικά, όπως θα ήθελε μία μαρξική προσέγγιση) την παγκοσμιοποίηση θέτει τα κοινωνικά συστήματα μπροστά στην αντικειμενική ανάγκη της περιφρούρησης της τάξης από τις κοινωνικές αντιφάσεις και τις αναδυόμενες δια-ταραχές. Στα τέλη του 20ου αιώνα διαμορφώθηκε ένας νέος συσχετισμός δύναμης, μέσα από τον οποίο οι "κυρίαρχοι" επεδίωξαν και πέτυχαν τον κατακερματισμό των νεωτερικών παραδοσιακών κοινωνικών ομαδοποιήσεων και ταυτοτήτων ("τάξεις", "έθνη", οικογένεια, θρησκευτικές παραδόσεις κλπ), δένοντας τα άτομα σε έναν κύκλο παραγωγής - διαφήμισης - κατανάλωσης προϊόντων με ημερομηνία λήξης. Ο κύκλος αυτός έχει εφήμερο χαρακτήρα και έχει ως αποτέλεσμα την

¹ Έτσι για παράδειγμα το 2002 οι ΕΠΑ θα διακηρύξουν ως εθνική πολιτική ασφάλειας το δόγμα του προληπτικού χτυπήματος σε χώρες που δεν είναι απειλητικές στο παρόν, αλλά μπορούν να γίνουν απειλή στο μέλλον. Slavoj Zizek (2003) Στην ίδια διακήρυξη θα περάσουν και άλλοι διακρατικοί και υπερεθνικοί κρατικοί μηχανισμοί. Έτσι σύμφωνα με το πρόγραμμα της Χάγης, η ΕΕ θέτει δέκα προτεραιότητες στην πολιτική ασφαλείας της, Ενίσχυση των θεμελιωδών δικαιωμάτων και της ιθαγένειας, Καταπολέμηση της τρομοκρατίας, καθορισμός μιας ισόρροπης αντιμετώπισης της μετανάστευσης, διαμόρφωση ολοκληρωμένης διαχείρισης των εξωτερικών συνόρων της Ένωσης (FRONTEX), θέσπιση κοινής διαδικασίας ασύλου, Μεγιστοποίηση των θετικών συνεπειών της μετανάστευσης, επίτευξη ικανοποιητικής ισορροπίας μεταξύ της προστασίας του ιδιωτικού βίου και της ασφάλειας κατά τη διαβίβαση πληροφοριών, διαμόρφωση στρατηγικής αντίληψης σχετικά με το οργανωμένο έγκλημα, διαμόρφωση πραγματικού ευρωπαϊκού χώρου δικαιοσύνης, κατανομή των αρμοδιοτήτων και μέριμνα για την αλληλεγγύη. (Το πρόγραμμα της Χάγης: 10 προτεραιότητες για την προσεχή πενταετία, http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/fight_against_organised_crime/116002_el.htm)

κατάρρευση των μεγάλων αφηγήσεων του 19ου και 20ου αιώνα (ουτοπίες, εθνικές, πολιτικές κα ιδεολογίες κλπ) και την ανάδυση των life-styles.²

Ο κατακερματισμός των κοινωνικών ταυτοτήτων οδήγησε την “κατάρρευση” των ιδεολογικών λόγων, που νομιμοποιούσαν την παραδοσιακή αντίληψη περί συμβολαίου για την κυριαρχία του κράτους πάνω στους υπηκόους του. Σύμφωνα με αυτήν την αντίληψη, η μονοπώληση της βίας από το κράτος, η ανάθεση στα όργανα του της παραγωγής κοινωνικής συναίνεσης αλλά και το μονοπώλιο της απόφασης για την κήρυξη κατάστασης εξαίρεσης, δινόταν μέσα από την έκφραση της “γενικής θέλησης” των υπηκόων.³ Η έκφραση αυτή φυσικά εκφράστηκε στον 20ο αιώνα με την κυριαρχία του κοινοβουλευτισμού σε πολιτικό επίπεδο αλλά και της γενίκευσης της λογικής της αντιπροσώπευσης σε κάθε κομμάτι της καθημερινής ζωής των ανθρώπων. (συνδικάτα, σχολεία, γειτονιές κλπ κλπ). Η κατάρρευση ενισχύθηκε έντονα και από τη διαμόρφωση υπερ-εθνικών δικτύων αποφάσεων, τα οποία δε μονοπωλούσαν βία, συναίνεση, κατάσταση έκτακτης ανάγκης, αλλά έθεταν τους όρους του παιχνιδιού σε παγκόσμιο επίπεδο.⁴

Το τέλος των μεγάλων αφηγήσεων συνοδεύτηκε από την κυριαρχία του νεοφιλελευθερισμού. Με την κυριαρχία του νεοφιλελευθερισμού, το κράτος πρόνοιας σταδιακά αποδιαρθρώθηκε, από τις προστατευτικές λειτουργίες του, αδιαφορώντας για την αβεβαιότητα αλλά και για την τρωτότητα της αγοράς. Το γεγονός αυτό οδήγησε σε μία σταδιακή απο-νομιμοποίηση της κυριαρχίας του, ως μηχανισμού βιοπολιτικού ελέγχου. “Η ανθρώπινη

2 Στον πολιτικό βίο έχουμε το φαινόμενο της μετατροπής των μεγάλων αφηγήσεων σε life styles. Έτσι για παράδειγμα οι πολιτικές καμπάνιες μετατρέπουν την παραδοσιακή ηγεσία σε κατανάλωση σημείων “τρόπων ζωής”. Οι πολιτικοί σερβίρονται κυριολεκτικά στην αρένα.

3 Εδώ πρέπει να τονίσουμε ότι αν από την πλευρά των υπηκόων η κρατική κυριαρχία στην οργάνωση του βιοπολιτικού ελέγχου ταυτιζόταν με το κοινωνικό συμβόλαιο και την ελεύθερη αποποίηση των φυσικών δικαιωμάτων από τους πρώτους, από την πλευρά του κυρίαρχου το δικαίωμα της οργάνωσης του βιοπολιτικού ελέγχου ταυτίζεται με το δικαίωμα πάνω στη γυμνή ζωή των υπηκόων. (Agamben 2005: 172)

4 Τα δίκτυα αυτά αποτελούνται κατά τη γνώμη μας από μέλη μίας υπερεθνικής αστικής τάξης, η οποία όπως είναι φυσικό θέτει τα συμφέροντα της έξω από τα παραδοσιακά σύνορα των εθνών κρατών. Η παγκοσμιοποίηση μολονότι ανεξέλεγκτη δεν είναι η τυχαία συνεξέλιξη κοινωνικών και πολιτικών συστημάτων. Αποφασίζεται, σχεδιάζεται αλλά και διαταρράσσεται σε πραγματικό επίπεδο από υποκείμενα. Για περισσότερα βλέπε Leslie Sklair 1998 αλλά και διδακτορική διατριβή Σαραφίδη Θεωρή 2008: 94-98 κ.α.

τρωτότητα και αβεβαιότητα αποτελούν τον κύριο λόγο, ύπαρξης κάθε πολιτικής εξουσίας - και κάθε πολιτική εξουσία πρέπει να υποβάλλεται σε τακτική ανανέωση των διαπιστευτηρίων της.” Δηλαδή η διαχείριση του ρίσκου από τους μηχανισμούς του κράτους, είναι αυτή που νομιμοποιεί, διαμορφώνοντας τη συναίνεση των υπηκόων του.(Bauman 2005: 87-8)

Η κατάρρευση της νομιμοποίησης της κρατικής κυριαρχίας, οδήγησε στην αναζήτηση ενός νέου κυρίαρχου δόγματος, το οποίο να μπορεί να διαφυλάξει τη διαδικασία της κεφαλαιοκρατικής ελαστικής συσσώρευσης και το εφήμερο των σύγχρονων κοινωνικών σχέσεων αλλά και να επιτρέπει τη νομιμοποίηση της καταστολής των περιπτώσεων όταν αυτές θέτουν σε κίνδυνο την τάξη του συστήματος. “Αντίθετα με την ανασφάλεια που γεννά η αγορά, (...) η εναλλακτική ανασφάλεια με την οποία επιδιώκεται από το κράτος η παλινόρθωση του χαμένου μονοπωλίου της σωτηρίας πρέπει να ενταθεί με τεχνητό τρόπο, ή τουλάχιστον να δραματοποιηθεί ιδιαίτερα, για να εμπνεύσει ένα επίπεδο “επίσημου φόβου” τόσο υψηλό, ώστε να επισκιάσει και να υποβαθμίσει τις ανησυχίες για την οικονομική ανασφάλεια, για την οποία η κρατική διοίκηση δεν μπορεί και δεν θέλει να κάνει κάτι. Αντίθετα με τις απειλές που γεννά η αγορά για το βιοπορισμό και την πρόνοια, το εύρος των κινδύνων για την προσωπική ασφάλεια πρέπει να διαφημίζεται έντονα και να διαγράφεται με μελανά χρώματα, έτσι ώστε η υλοποίηση των απειλών να μπορεί να επιδοκιμάζεται ως εξαιρετικό γεγονός, [η ως γεγονός μίας κατάστασης εξαίρεσης λέμε εμείς], δηλαδή ως αποτέλεσμα της επαγρύπνησης της, της φροντίδας και της καλής θέλησης των κρατικών αρχών.” Και καταλήγει: “Είναι επομένως επείγουσα και επιτακτική ανάγκη για κάθε κυβέρνηση που θέτει ως προτεραιότητα της την αποδιάρθρωση και την κατεδάφιση του κοινωνικού κράτους, να ανακαλύψει ή να συγκροτήσει ένα νέο “τύπο νομιμοποίησης”, όπου να εδράζονται η επιβεβαίωση της κρατικής εξουσίας και το αίτημα της πειθαρχίας.(Bauman 2005: 88 και 149 -150) (11 Σεπτέμβρη, τρομοκρατία, μετανάστευση, πανδημία κλπ)

Στην εποχή της παγκοσμιοποίησης τα κοινωνικά υποκείμενα

χρειάζονται μία νέα Μεγάλη Αφήγηση, ένα νέο διαφορετικό Άλλο, με βάση τον οποίο θα κατασκευάσουν τα σύνορα τους και θα θεσπίσουν τις κοινωνίες τους. Αυτό το Άλλο τοποθετείται στις διασταυρώσεις των ροών της πληροφορίας, στα κομβικά σημεία διαχείρισης της. Το νέο Άλλο για να είναι λειτουργικό για τις δομές της Αυτοκρατορίας δεν πρέπει να ταυτίζεται με μία Ουτοπία αλλά να φανερώνει μία Δυστοπία. Και φυσικά όπως και κάθε Άλλο να βασίζεται στο Φόβο. Και το όνομα αυτού Ρίσκο ή Διακινδύνευση.. (Σαραφίδης Θ 2008:150) Έτσι αναδύεται ένα νέο δόγμα, για τη νομιμοποίηση της κυριαρχίας του κράτους, το οποίο νομιμοποιεί το μονοπώλιο του στη λήψη της απόφασης μίας κατάστασης εξαίρεσης, και κατά συνέπεια της οργάνωσης του βιοπολιτικού ελέγχου.

Το κράτος από τη γέννηση του φέρεται να είναι ο μοναδικός εγγυητής της ασφάλειας των υπηκόων του, από οποιοδήποτε δυνητικό κίνδυνο (ρίσκο) μπορεί να απειλήσει την τάξη των επιμέρους κοινωνικών συστημάτων, να δια-ταράξει την ηρεμία τους.⁵ Κατά τη μετάβαση στην εποχή της παγκοσμιοποίησης το ζήτημα της ασφάλειας συνδέεται με αυτό της αβεβαιότητας του κινδύνου, που προκαλούν οι νέες πολύπλοκες και ενδεχομενικές συνθήκες, στα πλαίσια των οποίων καλούνται να δράσουν τα υποκείμενα.⁶ Στα πλαίσια αυτών των συνθηκών ο κυρίαρχος λόγος και πολιτική καλούνται να εγγυηθούν την προστασία των υπηκόων τους, από την απειλή πιθανών βιολογικών, κοινωνικών, πολιτικών κλπ κινδύνων. Μέσα από τη νομιμοποίηση της κυριαρχίας στο δόγμα του ρίσκου, μεταβάλλεται ποιοτικά η άσκηση του βιοπολιτικού ελέγχου.

Αν η περιφρούρηση του κράτους στις προηγούμενες περιόδους ταυτιζόταν με την επιβίωση του έθνους κράτους, (περίοδος των εθνοκρατικών, ιμπεριαλιστικού σταδίου) ή την εξ-ασφάλιση της κοινωνικής

5 “Η ασφάλεια ως βασική αρχή της κρατικής πολιτικής ανάγεται στη γέννηση του σύγχρονου κράτους. Τη μνημονεύει ήδη ο Hobbes ως το αντίθετο του φόβου που εξαναγκάζει τους ανθρώπους να ενσωματωθούν και να συγκροτήσουν από κοινού την κοινωνία” (Agamben 2001)

6 Για τον προσδιορισμό της έννοιας του ρίσκου αλλά και των χαρακτηριστικών των σύγχρονων κοινωνιών, στις οποίες κυριαρχεί η ανάλογη κουλτούρα βλέπε Σαραφίδη 2008 Κεφάλαιο 4 Ρίσκο, Επιτήρηση και κυβερνοέγκλημα σελ. 152-164.

συνοχής και συναίνεσης (κράτος πρόνοιας) στη σύγχρονη εποχή το νόημα της ασφάλειας αυτό καθαυτό “γίνεται η βασική αρχή της κρατικής δραστηριότητας. Αυτό που κάποτε μέχρι και το πρώτο μισό του 20ου αιώνα, ήταν ένα από τα καθοριστικά μέτρα της δημόσιας διοίκησης, τώρα γίνεται το αποκλειστικό κριτήριο της πολιτικής νομιμοποίησης. Η σκέψη της ασφάλειας φέρει μέσα της ένα ουσιαστικό ρίσκο. Ένα κράτος που έχει την ασφάλεια ως το κύριο καθήκον του και πηγή της νομιμοποίησης του είναι ένας εύθραστος οργανισμός, που μπορεί πάντα να προκληθεί από την τρομοκρατία για να γίνει αυτό τρομοκρατικό.” (Agamben 2001) Από την άλλη πλευρά η ανάδειξη του ρίσκου και η εγγύση της ασφάλειας από το κράτος απαιτεί τη διαρκή αναφορά του σε μία κατάσταση εξαίρεσης, η οποία οδηγεί διαρκώς σε “μία αύξηση της αποπολιτικοποίησης της κοινωνίας, γεγονός που μακροπρόθεσμα είναι ασυνεπής με την δημοκρατία. (Agamben 2001)

Έτσι νομιμοποιήθηκε η σταδιακή και σχεδιασμένη μετάβαση από μοντέλο του κράτους πρόνοιας στο μοντέλο ενός κράτους-φρούριου, με κυρίαρχα χαρακτηριστικά αυτό της αύξησης του κοινωνικού αποκλεισμού, και του κοινωνικού ελέγχου, “της καταστολής και της στρατιωτικοποίησης στο εσωτερικό του” (Henry Giroux στο Bauman 2005: 141 και H Giroux 2004)

Το κυβερνοπτικό

Οι ροές πληροφορίας στα τρία χωρικά επίπεδα της παγκοσμιοποίησης (φυσικό, δίκτυο, ροές) οδηγεί στην ανάδυση ενός νέου κοινωνικού χώρου αυτού του κυβερνοχώρου. Ο κυβερνοχώρος αποτελεί το μετανεωτερικό χώρο δράσης και οργάνωσης των νέων μορφών της κοινωνικής ζωής. Ο κυβερνοχώρος παράγεται από την πληροφοριακή δικτύωση κοινωνικών, ψυχικών, βιολογικών και τεχνικών συστημάτων. Στα πλαίσια του κυβερνοχώρου το ανθρώπινο σώμα μεταλλάσσεται σε ένα υβρίδιο ανθρώπου και μηχανής στο κυβερνοσώμα ή κυβερνοοργανισμό (cyborg). (Σαραφίδης 2008:12) Το κυβερνοσώμα είναι το κύριο χαρακτηριστικό του κυβερνοχώρου και μπορεί να οριστεί ως η διεπιφάνεια (interface) ανθρώπου και μηχανής στη διαμόρφωση ενός νέου αυτορυθμιστικού σώματος cyborg (Σαραφίδης 2008:

141) Στον κυβερνοχώρο αναπτύσσονται και διαφοροποιούνται νέα συστήματα επιτήρησης. Τα συστήματα αυτά είναι αναγκασμένα να προσαρμόσουν τις διαδικασίες τους και στους τέσσερις ελκυστές της παγκοσμιοποίησης - παγκοσμιοτοπικότητα, υπερδιεθνική αστική τάξη, πολιτισμός, δίκτυο καθώς και τις επιμέρους συνιστώσες τους (μεγασυμβάντα, σύμβολα, lifestyle, κρίσεις, συγκρούσεις, κινήματα, κλπ) (Σαραφίδης 2008: 170)

Στις κοινωνίες της νεωτερικότητας το κυρίαρχο μοντέλο οργάνωσης της βιοεξουσίας ήταν το πανοπτικό. Το Πανοπτικό, συντελούσε στη «αναμόρφωση» και «μεταμόρφωση των ατόμων» μέσω της διαρκούς ταξινομήσης, παρακολούθησης, μέτρησης και κανονικοποίησης της προσωπικότητας τους. Στα πλαίσια του η πειθαρχική εξουσία λειτουργεί με δύο τρόπους: τη μορφή της δυαδικής αξιολόγησης, καταγραφής και κανονικοποίησης των ατόμων (τρελός - μη-τρελός, φυσιολογικός - μη-φυσιολογικός, επικίνδυνος - ακίνδυνος, κλπ) και τη μορφή του «καταναγκαστικού προσδιορισμού». Η καταγραφή, η συλλογή των πληροφοριών είναι σημαντική για την επιτήρηση και τη διοικητική αποτελεσματικότητα και διατήρηση της εξουσίας. (Σαραφίδης 2008: 169)

Όμως «στις παγκόσμιες καταστάσεις η επιτήρηση απλώνεται, ώστε να γίνονται ολοένα και περισσότερο πράγματα σε απόσταση. Αντιπροσωπεύει ένα είδος απομακρυσμένου ελέγχου που είναι έμφυτος στην παγκοσμιοποίηση. Όσο οι παγκόσμιες ροές της τεχνολογίας, της πληροφορίας, των ανθρώπων, των εικόνων και των συμβόλων αυξάνεται σε όγκο, τόσο η επιτήρηση αναπτύσσεται για να ιχνηλατεί και να παρακολουθεί αυτές τις κινήσεις.» (Davis Lyon 2001:89) Η επιτήρηση επομένως ακολουθεί τη συναρμογή παγκόσμιων και τοπικών αλληλοδράσεων μεταξύ των συστημάτων σε αυτό που αποκαλέσαμε παγκοσμιοτοπικότητα (glocalization). (Robertson 1994) Έτσι τόσο στο επίπεδο της επιτήρησης της εργασίας όσο και σε αυτό της κατανάλωσης, ρέουν δεδομένα, διασχίζοντας τα παραδοσιακά σύνορα και παγκοσμιοποιώντας το χώρο των ροών αν και η

υλοποίηση, σωματοποίηση και εσωτερίκευση αυτών των μηχανισμών γίνεται τοπικά (Σαραφίδης 2008: 169)

Στην κοινωνία του παγκοσμιοποιημένου- ίσμου ρίσκου, η τέχνη της τιμωρίας μετατρέπεται σε τέχνη της πρόληψης των δυνητικών κινδύνων και αποτροπής των υποκειμένων από την παραβατική συμπεριφορά. Τα πέντε στάδια της κανονικοποίησης μεταλλάσσονται στα πλαίσια των κυβερνητικών τεχνικών της σύγχρονης εξουσίας και ψηφιοποιούνται σε συσσωρευμένες πληροφορίες τεράστιων βάσεων δεδομένων. Για τον Poster οι βάσεις δεδομένων των υπολογιστών φέρνουν τις αρχές του πανοπτικού από τη φυλακή μέσα στην κοινωνία για να δράσουν ως ένα 'υπερπανοπτικό', με τον ίδιο στόχο την αναδιαμόρφωση του υποκειμένου. (Davis Lyon 2001:114-5) Οι βάσεις δεδομένων των προσώπων «συνδέουν σύμβολα ταυτοποίησης (όπως αριθμούς κοινωνικής ασφάλισης, αριθμούς της κυβέρνησης) με διακριτές αρχειοθετημένες εγγραφές (αρχεία προνομίων ή πληρωμής φόρων). Με τον τρόπο αυτό το υποκείμενο «ψηφιοποιείται», πολλαπλασιάζεται και αποκεντρώνεται στη βάση δεδομένων, δρώντας μέσω απομακρυσμένων υπολογιστών κάθε φορά που μία εγγραφή επαληθεύεται αυτόματα ή ελέγχεται απέναντι σε μία άλλη, χωρίς καν να αναφέρεται στο άτομο που αφορά. (Σαραφίδης 2008:171)

Η προσομοίωση των επιτηρησιακών διαδικασιών, με την ταυτόχρονη μετατροπή του σώματος που επιτηρούν σε ένα κυβερνοσώμα, όπου μηχανικά, οργανικά και πληροφοριακά μέρη γίνονται δυσδιάκριτα, μεταλλάσσουν τελικά το πανοπτικό σε μία κυβερνητική μηχανή ελέγχου της κοινωνίας. Τη μηχανή αυτή ονομάζουμε Κυβερνοπτικό. (Σαραφίδης 2008:174)

Οι κυβερνοπτικοί μηχανισμοί ελέγχου - είτε πρόκειται για τις βάσεις προσωπικών δεδομένων, είτε για τις τεχνολογίες γενετικών ή βιομετρικών χαρακτηριστικών, είτε για τα συστήματα επιτήρησης των αστικών χώρων κλπ, «δεσμοποιούνται αξεδιάλυτα με δίκτυα, που συμπεριλαμβάνουν τόσο ανθρώπους όσο και κοινωνικές οργανώσεις και δομές.» Τα σύγχρονα συστήματα επιτήρησης βασίζονται στην «αποσωματοποίηση» των

κοινωνικών σχέσεων και την αφαίρεση παρά στα ενσώματα πρόσωπα. Η εικόνα η οποία σχεδιάζεται από «μία συναρμογή (assemblage) των καταγεγραμμένων συμπεριφορών...» (Davis Lyon 2001: 26-7) Αυτό που ενδιαφέρει το κυβερνοπτικό είναι τα ίχνη, αποτυπώματα του σώματος και η προσομοίωση τους σε βάσεις δεδομένων. (Σαραφίδης 2008:175)

Στα κυβερνοπτικά συστήματα, η επιτήρηση «συνίσταται από προσωρινές δομικές διαμορφώσεις, συντονισμένων και ελεγχόμενων από συνδέσμους και όχι εντολές, και λειτουργεί μέσω του ελέγχου και όχι της πειθαρχίας» (Joost Van Loon στο Barbara Adam, Ulrich Beck Joost Van Loon 2000: 167)

Το σύνορο ως σημείο βιοπολιτικού ελέγχου

Προκειμένου τα κράτη να διαχειριστούν τη διακυβέρνηση του ρίσκου διαμορφώνουν υποσυστήματα ασφαλείας, τα οποία εφαρμόζονται στα σύνορα τους. “Τα υποσυστήματα ασφαλείας αν και φαινομενικά τοποθετούνται στο εσωτερικό των οργανώσεων, ουσιαστικά εφαρμόζονται στα σύνορα των συστημάτων. Η βασική τους λειτουργία είναι το φιλτράρισμα των πληροφοριών που μπαίνουν στο σύστημα ή το δίκτυο των συστημάτων. Το φιλτράρισμα αυτό βασίζεται στον αυτοπροσδιορισμό και ετεροπροσδιορισμό τους σε σχέση με τη Διαφορά τους από το περιβάλλον. Δηλαδή τα υποσυστήματα ασφαλείας προστατεύοντας τα σύνορα και φιλτράροντας της εισερχόμενη και εξερχόμενη πληροφορία αναπαράγουν την ταυτότητα του συστήματος του οποίου είναι δομικά στοιχεία. Τα υποσυστήματα ασφαλείας θέτουν τα όρια ανάμεσα στο Εμείς και τους Άλλους αναπαράγοντας τη βασική Διαφορά του κάθε συστήματος με το περιβάλλον. Με τον τρόπο αυτό τα συστήματα ασφαλείας λειτουργούν ως βαλβίδες αποσυμπίεσης και ελέγχου των περιβαλλοντολογικών διαταραχών. Δρώντας στα σύνορα των συστημάτων καθορίζουν το βαθμό ανοιχτότητας ενός συστήματος, λειτουργώντας ως φίλτρα πληροφορίας. Το φιλτράρισμα της πληροφορίας ρυθμίζει τη μεταβολή της εντροπίας ενός συστήματος.

(Σαραφίδης 2008: 201)⁷

Η οργάνωση του βιοπολιτικού ελέγχου των πληθυσμών από το σύγχρονο Κράτος γίνεται με στόχο την εξακρίβωση των ομάδων, των παραγόντων εκείνων που μπορούν να θέσουν σε ρίσκο την κοινωνική ισορροπία και επομένως την πρόβλεψη, την πρόληψη, την ανάσχεση και τη διαχείριση του πιθανού ρίσκου μέσω της στατιστικής ανάλυσης και του κυβερνητικού ελέγχου. (Rose, στο Btihaj Ajana 2007)⁸ Έτσι τα κρατικά υποσυστήματα διαχείρισης του ρίσκου συναρμολογούνται σε νέες μορφές οργάνωσης της επιτήρησης των δράσεων στις κυβερνητικές κοινωνίες του ελέγχου, διατάσσοντας τον κυβερνοπτικό έλεγχο της κοινωνίας. Ίσως ήρθε η εποχή που ο εφιάλτης του Μεγάλου Αδερφού βρίσκεται σε δυνητική κατάσταση ενεργοποίησης του.

Τα σύνορα του κράτους αποτελούν ένα ιδιαίτερο υποσύστημα ασφαλείας, το οποίο χαράζεται “χαράζεται εκ νέου σε κάθε περισυλλογή και αποκομιδή απορριμάτων. Ο μοναδικός λόγος της ύπαρξης του είναι η ίδια η

7 Ο πληροφοριακός θόρυβος δημιουργεί μεγάλη αταξία την οποία κάθε σύστημα αντιμετωπίζει με τη λειτουργική του διαφοροποίηση και τη διαμόρφωση υποσυστημάτων ασφαλείας, τα οποία προσδιορίζουν το βαθμό διαπερατότητας των συνόρων του. Το σύστημα ασφαλείας θέτει δηλαδή τα όρια στα πλαίσια του οποίου διαπλέκονται διαδραστικά τα εγώ και οι άλλοι αναπαράγοντας τη βασική Διαφορά του κάθε συστήματος με το περιβάλλον. Με τον τρόπο αυτό τα συστήματα ασφαλείας λειτουργούν ως βαλβίδες αποσυμπίεσης και ελέγχου των περιβαλλοντολογικών διαταραχών. Τα συστήματα χρησιμοποιούν τα σύνορα τους για να ελέγξουν τα περιβαλλοντολογικά πληροφοριακά ερεθίσματα ως προς τη σημασία (νόημα) που έχουν για το εσωτερικό τους. Τα σύνορα καθορίζουν το βαθμό ανοιχτότητας ενός συστήματος, λειτουργώντας ως φίλτρα πληροφορίας. Το φιλτράρισμα της πληροφορίας ρυθμίζει τη μεταβολή της εντροπίας ενός συστήματος. (Σαραφίδης Θ: 65 και 154)... Τα συστήματα προκειμένου να ελέγξουν την πολυπλοκότητα των επικοινωνιακών τους ενεργημάτων και αλληλοδράσεων ώστε να αποφύγουν τα ρίσκα διαφοροποιούν λειτουργικά τις δομές τους διαμορφώνοντας «έξυπνα συστήματα» (expert systems) ασφαλείας, τα οποία εξουσιοδοτούνται με την λειτουργία απόδοσης κρίσεων προσδιορισμού. Με τον τρόπο αυτό κατασκευάζονται και νομιμοποιούνται τα ρίσκο, ενώ οι ανακλαστικές κρίσεις μετατρέπονται σε κρίσεις προσδιορισμού. (Σαραφίδης 2008:163)

8 Στο σημείο αυτό διαφωνούμε με τον Rose που θεωρεί ότι τον κυρίαρχο ρόλο πλέον στο βιοπολιτικό έλεγχο παίζουν τα άτομα και οι επιμέρους ομαδοποιήσεις, τα οποία πλέον καλούνται να υιοθετήσουν λειτουργίες όπως αυτή της αυτο-επιτήρησης, του αυτο-ελέγχου κλπ. Αυτό δε σημαίνει ότι η εσωτερικευση μίας κουλτούρας αυτο-ελέγχου δεν είναι καθοριστική στην υποταγή των υποκειμένων και τη λειτουργία των βιοπολιτικών συστημάτων, εξάλλου πάντα τα κράτη χρειαζόταν τη “συνεργασία” των υποτελών τους, αλλά θεωρούμε ότι το Κράτος είναι ο κυρίαρχος θεσμός υλικοποίησης του βιοπολιτικού ελέγχου στο βαθμό που κατέχει το μονοπώλιο της απόφασης της κατάστασης έκτακτης ανάγκης όπως αναλύουμε στη συνέχεια.

αδιάκοπη δραστηριότητα του διαχωρισμού...Το σύνορο που χωρίζει το “χρήσιμο προϊόν από τα “απορρίμματα" αποτελεί μία γκρίζα ζώνη: μία επικράτεια που διέπεται από ασαφείς ορισμούς, από αβεβαιότητα και από κίνδυνο. “ Οι απόβλητοι της κοινωνίας, οι homo sacer απαιτείται να διαχωριστούν από αυτήν για να μη διαταράξουν την ομαλή λειτουργία της. (Bauman 2005: 51, 142) Έτσι τα κρατικά σύνορα λειτουργούν ως χωροχρονικές ζώνες όπου η επιτήρηση εφαρμόζεται ως βιοπολιτικός έλεγχος. “Σε αυτές τις ζώνες, η κινητικότητα συνδέεται εγγενώς με τη διαδικασία ξεδιαλύματος (sort) των εξατομικευμένων πολιτών από τους μαζοποιημένους ξένους.” (Btihaj Ajana 2007)

Κατά τη γνώμη μας στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, τα σύνορα δε λειτουργούν στο δυϊστικό επίπεδο μέσα/έξω, στην οποία βασίστηκαν τα κράτη. Στο σύγχρονο κόσμο τα σύνορα οργανώνονται σε περισσότερες διαιρέσεις και τμηματοποιήσεις, με τις οποίες περικλείουν και αποκλείουν ταυτόχρονα, μέσα σε ένα πολύπλοκο δίκτυο κυκλωμάτων ασφαλείας. Με την έννοια αυτή η επιτήρηση είναι η κράτηση (enduring) του αποκλεισμού για κάποιους και η εκτέλεση της συμπερίληψης για άλλους, σε τέτοιο βαθμό ώστε είναι αδύνατο να εκδηλωθεί η συμπερίληψη κάποιου χωρίς να έχει περάσει μέσα από ένα λαβύρινθο ελέγχων ασφαλείας και της έγκυρης ταυτότητας του, αλλά όχι μόνο στα σύνορα. (Btihaj Ajana 2007)

Έτσι η επιτήρηση διαχέεται σε ένα μηχανισμό έξυπνου συνόρου (smart borders) σε ολόκληρη την επικράτεια, αλλά και στα παγκόσμια δίκτυα υπηρεσιών ασφαλείας, διαμορφώνοντας ένα νέο χωροχρονικό όριο για τη συμπερίληψη - έλεγχο - αποκλεισμό των πληθυσμών. Τα έξυπνα σύνορα ελέγχουν και αναχαιτίζουν τις κινήσεις των δυνητικά επικίνδυνων πολιτών και μη πολιτών (πρόσφυγες, μεταστάστες, δυνητικών “τρομοκρατών”) επαναπροσδιορίζοντας και οριοθετώντας διαρκώς την ιδιότητα του υπηκόου, σε σχέση με τις εκάστοτε πολιτικές επιλογές του Κράτους. Το έξυπνο σύνορο διαχέεται και προσαρμόζεται στη λογική της ελαστικότητας και του χώρου των ροών προκειμένου να ελέγξει την κινητικότητα των πληθυσμών. Στις

κοινωνίες των δικτύων ο βιοπολιτικός έλεγχος χαρακτηρίζεται από τις ρυθμίσεις οι οποίες παράγουν μία συνεχή και αδιάκοπη ροή δεδομένων, η πρόσβαση στα οποία γίνεται μέσα από passwords. Έτσι η επιτήρηση εκτείνεται, διαχέεται και δικτυώνεται στους χώρους στους οποίους δρα.⁹ (Karine Côté-Boucher: 2008)

Ο χώρος που παράγεται στην εποχή της παγκοσμιοποίησης μεταξύ των συνόρων, υπερβαίνει χωρίς να καταργεί τις νεωτερικές δομές των συνόρων. Παράγεται από ένα “τελικό σύνορο”, ένα σύνορο το οποίο είναι ένα είδος “ελαστικού προσποιητού υδρολογικού καθεστώτος που αναπτύσσει και παρατάσσει άλλα κατώτερα επίπεδα υπο-συνόρων και βαλβίδων για να ασφαλίσει τους αγωγούς του νεοφιλελεύθερου καπιταλισμού και τις ροές των ανθρώπων που είναι με τον ένα ή τον άλλο τρόπο αιχμάλωτοι του. [Το τελικό σύνορο] Είναι μία δομή που χρησιμοποιεί έναν ολόκληρο άτλα από συνοριακούς φράχτες με μία σειρά δορυφορικών τεχνολογιών, μηχανισμούς συνοριακής επαγρύπνησης βασισμένων στο web και φυλακών έξω από την εδαφική επικράτεια, για την οποία ξοδεύονται δισεκατομμύρια δολαρίων”.... και συνεχίζει παρακάτω “Ο καπιταλισμός σε εγκλείει μέσα σε φράχτες ή έξω τροφοδοτήσουν το σύνορο ως ένα είδος γεωπολιτικού λουκιού που μεταγγίζει τα υποκείμενα της μετανάστευσης σε μία φουσκωμένη υποδομή κράτησης, γιαο έχει διαιρέσει τον κόσμο σε δύο βασικά στρατόπεδα. Από τη μία πλευρά υπάρχει μία πανταχού παρούσα και συμβολικά αμπαρωμένη κοινότητα, που απομονώνει την παγκόσμια ελίτ πίσω από αποκλειστικούς θύλακες. Από την άλλη πλευρά, το κεφάλαιο επινοεί μία πρωτοφανή περίμετρο, που κυκλώνει τον παγκόσμιο νότο μέσα από μία ελαστική στρατηγική ελαστικοποίησης των διασυνοριακών ροών και του εγκλεισμού των προσφύγων. Ακόμα και ο νεοφιλελευθερισμός έχει επεκτείνει την ελεύθερη αγορά, διασχίζοντας τα σύνορα, καμαρώνοντας για την υπερ-ρευστότητα της κίνησης και των παγκόσμιων συναλλαγών, οι μετανάστες εργάτες αποκλείονται από μία νέα

9 Για μια καλύτερη εικόνα της διάχυσης των συνόρων βλέπε και Dean Wilson & Leanne Weber 2008 Surveillance, Risk and Preemption on the Australian Border in Surveillance & Society Vol 5(2): 124-141

παραλληληματική τάση στην κατασκευή συνοριακής περίφραξης.”

Η κινητικότητα του κεφαλαίου διασφαλίζεται έτσι μέσα από μία νέα αρχιτεκτονική διχοτόμηση του αστιακού χώρου. Στη σύγχρονη εποχή τα δύο νέα ρεύματα της παγκόσμιας στέγασης είναι οι αμπαρωμένες κοινότητες και οι άτυποι καταυλισμοί, όπως είναι και τα στρατόπεδα των προσφύγων. Ανάμεσα στους δύο χώρους, η επέκταση των συνόρων εξυπηρετεί ως μία όμορη χωρική μεβράνη όπου οι εκτός και οι εντός των συνόρων αναμιγνύονται και ενσωματώνονται στο σύνορο μέσα από μία περισσότερο διαβρωτική λογική της εθνικής ασφάλειας. Από τη στιγμή που εμπορεύματα, αγαθά, πληροφορία και κεφάλαιο ρέουν ελεύθερα σε υπερεθνικό επίπεδο, τα υποστρώματα της διασυνοριακής μετανάστευσης έχουν γίνει περισσότερο ένας τόπος όπου η ροή και η ρευστότητα στην κίνηση αποκλείονται. Οι νομαδικές ροές των μεταναστών και των προσφύγων διατάσσονται από τακτικές διευθετήσεις σε συγκεκριμένες ζώνες εξαίρεσης. Οι διευθετήσεις αυτές λειτουργούν ως γιγάντιοι μηχανισμοί βιοπολιτικού “υδρολογικού” ελέγχου, ξανα-ποτίζοντας συγκεκριμένες ζώνες εργασίας και δεξαμενής μεταναστών “ώριμων” για εκμετάλλευση ενώ στεγνώνουν άλλες χώρες εργασίας, όπου εργοστάσια κλείσαν ή μετακινήθηκαν σε άλλες περιοχές. Οι συνοριακοί μηχανισμοί στις μέρες μας στοχεύουν περισσότερο στη διαμόρφωση μίας ταξινόμησης εμποδίων που μπορούν να εντοπίσουν και να επαναπροωθήσουν τους μετανάστες, παρά στο σταμάτημα των ροών της μαζικής μετανάστευσης. Δηλαδή τα σύγχρονα σύνορα στοχεύουν στον έλεγχο της ροής της τροφοδότησης εργασίας από τη μία γεωγραφική περιοχή στην άλλη (Bryan Finoki 2009)

Σε ένα κόσμο ο οποίος αναδύεται από παγκόσμιες ροές, ζώνες και δίκτυα, είναι η τεχνολογία και όχι η γεωγραφία, η οποία προσδιορίζει ολοένα και περισσότερο το χώρο της διακυβέρνησης. (Aas 2005 στο Dean Wilson & Leanne Weber (2008)¹⁰ Η αστυνόμευση της παγκόσμιας κινητικότητας

¹⁰ Τα βιομετρικά διεθνή διαβατήρια είναι τα έγγραφα εκείνα, τα οποία επιτρέπουν στους κυβερνητικούς υπαλλήλους να ταξινομήσουν τους ταξιδιώτες ως ασφαλείς ή επικίνδυνους, επιθυμητούς ή ανεπιθύμητους σύμφωνα με τις εθνικές, κοινωνικές ή πολιτικές κυρίαρχες αφηγήσεις (Salter 2004: 72) στο Dean Wilson & Leanne Weber 2008. Παράλληλα τα

λαμβάνει χώρα σε έναν “πληροφοριοποιημένο χώρο” μέσω των υπερεθνικών δικτύων που στοχεύουν στη “γραφειοκρατική αναπαραγωγή της γνώσης για τους ύποπτους πληθυσμούς”(Sheptycki 1998: 70).”

Οι διαδικασίες κρατικής επιτήρησης της ασφάλειας συνδέονται με βάσεων δεδομένων. Η αυξανόμενη δια-σύνδεση ανάμεσα στις βάσεις δεδομένων ανάμεσα σε υπηρεσίες ασφάλειας ανά τον κόσμο, και η αντίστοιχη αύξηση στην ικανότητα ταξινόμησης σε βαθμίδες ρίσκου ή ύποπτων για απειλές, δυναμικά βαθαίνει τις διαδικασίες μεροληψίας και αποκλεισμού της αστυνόμευσης των συνόρων. Οι πρακτικές της επιτήρησης των συνόρων παράγουν τελικά καλύτερα κατοικήσιμες ταυτότητες για κάποιους ανθρώπους παρά για άλλους(Dean Wilson & Leanne Weber 2008)

Οι βιομετρικές τεχνολογίες αναπτύσσονται πάνω στα σώματα των προσφύγων, που αναζητούν άσυλο επιτείνοντας έτσι την ένταση της ασφάλειας των συνόρων και της εγκληματοποίησης των υποκειμένων που αναζητούν καταφύγιο. Έτσι συσχετίζονται ανόμοιες καταστάσεις διάσχισης των συνόρων ως επικίνδυνες, τρομοκρατία, οργανωμένο έγκλημα και ανεξέλεγκτη μετανάστευση και ενοποιούνται σε μία αντίληψη περί απειλή της “εθνικής” κυριαρχίας. Από την άλλη πλευρά τέτοια έγγραφα είναι σημαντικοί δείκτες αποκλεισμού. Στην πράξη εγγράφουν αυτούς που αναζητούν άσυλο στην ταυτότητα του “μη-πολίτη”. Η εγγραφή στην ταυτότητα του μη-πολίτη μέσω των βιομετρικών εγγράφων μεγενθύνει τις κατηγορίες του αποκλεισμού και ενισχύει την έννοια της διάσχισης των συνόρων ως πρόβλημα ασφαλείας. (Dean Wilson & Leanne Weber 2008)¹¹

διαβατήρια αυτά διαμορφώνουν ένα νέο χώρο βιοπολιτικού ελέγχου, που υπερβαίνει το χώρο των εθνοκρατικών σχηματισμών, αφού επιτρέπει τη συνεργασία δικτύων ασφαλείας που διαχέονται σε ολόκληρο τον πλανήτη.

11 Για παράδειγμα στα σύνορα ΕΠΑ- Καναδά η “επικινδυνότητα” κάποιου ελέγχεται από τους υπεύθυνους ασφαλείας μέσα από την ανάκτηση της πληροφορίας η οποία βρίσκεται στις βάσεις δεδομένων τους. Τα επικίνδυνα αντικείμενα αξιολογούνται μέσω της “λεπτομερούς επεξεργασίας και κατηγοριοποίησης του ρίσκου για την εγκατάσταση προφίλ ρίσκου. Επομένως ο κίνδυνος εκτιμάται μέσα από τον υπολογισμό διακρίσεων, που βασίζονται σε φυσικές περιγραφές, θρησκευτικών χαρακτηριστικών, ιδιοτήτων του πολίτη και τη μεταναστευτική ιστορία. Οι πρόσφυγες και οι μετανάστες χωρίς χαρτιά, καθώς και οι Μουσουλμάνοι ή αυτοί που η προέλευση τους μοιάζει με αραβική, μουσουλμανική ή από τη Μέση Ανατολή ταξινομούνται ως πιθανές απειλές για την εθνική ασφάλεια. (Karine Côté-Boucher: 2008) Τα συμπεράσματα αυτά συμφωνούν και με ανάλογες παρατηρήσεις που

Με τον τρόπο αυτό αναδύεται ένα κράτος- φρούριο (νομαδικό φρούριο), το οποίο διατάσσεται σε ένα χώρο, που λειτουργεί ολοένα και περισσότερο πανταχού παρών σε πολλά παράδοξα γύρω από την παγκόσμια κινητικότητα και αναδύεται στις αγορές και τις πολιτικές της κράτησης, την εθνική ασφάλεια ως η νέα παγκόσμια αρχιτεκτονική του βιοπολιτικού ελέγχου. (Bryan Finoki 2009) Το κράτος ως νομαδικό φρούριο δεν είναι μία απλή δομή, αλλά μία ολόκληρη σύνταξη ελέγχου του χώρου, ο οποίος συνδέεται διαμέσου πολλών τρόπων, θεσμίζοντας πιθανά τον πρώτο παγκόσμιο συνοριακό φράχτη, ο οποίος συνδέεται επικοινωνιακά διαμέσου των ηπείρων μέσω μίας γεωπολιτικής γεωμετρίας που υπερεκμεταλλεύεται τα κλασσικά σύνορα και επιβάλλει ένα μεταξύ του Πρώτου και του Τρίτου κόσμου. (Bryan Finoki 2009)

Το κράτος φρούριο, διαμορφώνει τα σύνορα του στην εποχή της παγκοσμιοποίησης ως ένα παγκόσμιο σύστημα δικτύων και ροών πληροφορίας, το οποίο προστατεύει προς τα μέσα από τον “εξωτερικό” εσωτερικό εχθρό του. Για αυτό τα σύνορα των νεωτερικών κρατών δεν εφαρμόζονται πλέον στο εξωτερικό των συστημάτων αλλά διαχέονται στο εσωτερικό τους.

Το στρατόπεδο συγκέντρωσης και ο συνοριακός έλεγχος

Ο βιοπολιτικός έλεγχος των συνόρων διαμορφώνεται ως διαχείριση του δίπολου θανάτου/ζωής των χιλιάδων μεταναστών/προσφύγων. Η διαχείριση του θανάτου είναι διαχείριση των σωμάτων που δεν αξίζουν τίποτα, των σωμάτων των homo sacer. Από την άλλη πλευρά ο συνοριακός έλεγχος αφορά τη διαχείριση των ζώων, αυτών που είναι ικανοί να επιδείξουν με τις ηλεκτρονικές ταυτότητες, την ιδιότητα του νόμιμου πολίτη (Btihaj Ajana 2007) Οι άνθρωποι αυτοί είναι αναθέματα της κυριαρχίας, που όπως ο homo sacer “δεν είναι απλώς και μόνο ένα κομμάτι της ζωώδους φύσης που στερείται οποιασδήποτε σχέσης με το δίκαιο και την Πολιτεία απεναντίας

έχουν κάνει οι Dean Wilson & Leanne Weber 2008 για τα αυστραλιανά σύνορα

συνιστά ένα κατώφλι αδιαφορίας και περάσματος μεταξύ του ζώου και του ανθρώπου, της φύσης και του νόμου, του αποκλεισμού και της περίληψης...” (Agamben 2005: 171) Το ανάθεμα είναι ταυτοχρόνως ελκτική και αποθωτική δύναμη, η οποία συνδέεται άρρηκτα με τους δύο πόλους της κυρίαρχης εξαίρεσης. [και] δύναται να συμβολίζει αμφότερα: τόσο το έμβλημα της κυριαρχίας, όσο και την απομμή από την κοινότητα.” (Agamben 2005: 179)

Σύμφωνα με τον Agamben “η γέννηση του στρατοπέδου είναι ένα συμβάν που σημαδεύει με καθοριστικό τρόπο τον πολιτικό χώρο της ίδιας της νεωτερικότητας. Λαμβάνει χώρα στο σημείο όπου το πολιτικό σύστημα του νεωτερικού κράτους-έθνους, το οποίο θεμελιωνόταν στο λειτουργικό δεσμό μίας καθορισμένης εν-τοπικοποίησης (έδαφος) και μίας καθορισμένη τάξης (το κράτος) με τη μεσολάβηση αυτόματων κανόνων για την εγγραφή της ζωής (τη γέννηση ή το έθνος), εισάγεται σε μία διαρκή κρίση, και το κράτος αποφασίζει να αναλάβει απευθείας μεταξύ των καθηκόντων του τη μέριμνα της βιολογικής ζωής. Με άλλα λόγια, εάν η δομή του έθνους - κράτους, καθορίζεται από τα τρία στοιχεία *έδαφος, τάξη, γέννηση*, η διάρρηξη του παλιού *νόμου* δεν συντελείται στις δύο πλευρές, που σύμφωνα με τον Schmitt το συγκροτούσαν (εν-τοπικοποίηση/τοποθέτηση - *Ortung* και /ή ταξιθέτηση *Ordnung*), αλλά στο σημείο εκείνο στο οποίο χαράσσει στο εσωτερικό τους τη εγγραφή της γυμνής ζωής (τη γέννηση που με τον τρόπο αυτό καθίσταται έθνος). Υπάρχει κάτι που δεν μπορεί πλέον να λειτουργήσει μέσα στους παραδοσιακούς μηχανισμούς ρύθμισης αυτής της εγγραφής, και το στρατόπεδο είναι ο νέος, κρυφός ρυθμιστής της εγγραφής της ζωής στην τάξη - ή μάλλον η ένδειξη της ανικανότητας των συστημάτων να λειτουργήσουν χωρίς να μην μετασχηματιστούν σε μία θανατηφόρα μηχανή. ...

Η κατάσταση της εξαίρεσης, η οποία αποτελούσε ουσιαστικά μία πρόσκαιρη αναστολή της πολιτικο-δικαιϊκής τάξης, τώρα γίνεται μία νέα και σταθερή χωρική διευθέτηση που κατοικείται από τη γυμνή ζωή, η οποία ολοένα και περισσότερο δεν μπορεί να κατοικήσει μέσα σε αυτή την τάξη. Ο αυξητικός διαχωρισμός ανάμεσα στη γέννηση (γυμνή ζωή) και το έθνος

κράτος είναι το νέο πολιτικό γεγονός του καιρού μας, και αυτό που καλούμε στρατόπεδο είναι αυτή η αποσύνδεση. Σε μία τάξη χωρίς εν-τοπικοποίηση (η κατάσταση εξαίρεσης, στην οποία ο νόμος αναστέλλεται) αντιστοιχεί τώρα μία εν-τοπικοποίηση χωρίς τάξη (το στρατόπεδο ως διαρκής χώρος εξαίρεσης) Το πολιτικό σύστημα δεν διατάσσει πλέον τις μορφές της ζωής και τους δικαιοκούς κανόνες σε ένα καθορισμένο χώρο, αλλά αντί για αυτό εμπεριέχει στο κέντρο του μία εκ-τοπίζουσα εν-τοπικοποίηση , που το υπερβαίνει, και στο οποίο κάθε μορφή ζωής και κάθε κανόνας μπορεί να ληφθούν δυνητικά. Το στρατόπεδο ως εκτοπίζουσα εντοπικοποίηση είναι η κρυφή μήτρα της πολιτικής εντός της.... [και πρόκειται] για το τέταρτο αναπόσπαστο στοιχείο που προστέθηκε, διαρρυγνύοντας τη, στην παλιά τριάδα κράτος- έθνος (γέννηση) - έδαφος. (Agamben 2005: 268 -269 και Agamben 1998:99)¹²

“Πράγματι κάθε φορά που η εποχή μας αποπειράθηκε να δώσει μία ορατή διαρκή εντοπιοποίηση/ τοπο-θέτηση σε αυτό το μη εντοπιήσιμο, το αποτέλεσμα ήταν το στρατόπεδο συγκέντρωσης” (Agamben 2005:44) Στη μετανεωτερική εποχή η κατάσταση εξαίρεσης, η οποία ουσιαστικώς αποτελούσε μία πρόσκαιρη αναστολή της τάξης, καθίσταται τώρα μία νέα και σταθερή χωρική δομή, όπου κατοικεί εκεί η γυμνή ζωή που, με αυξανόμενο ρυθμό δεν μπορεί πλέον να εγγράφεται στην τάξη. (Agamben 2005:269)

Το στρατόπεδο αναδύεται ως μία χωρική διάκριση ανάμεσα στο εσωτερικό και το εξωτερικό “Η βιοπολιτική αυτή κατασκευή είναι ο νόμος της νεωτερικότητας και συνεπάγεται ότι όλα τα υποκείμενα ανάγονται στη γυμνή ζωή, γίνονται υποκείμενα αναφερόμενα στη θεμελιώδη διάκριση ανάμεσα σε κυρίαρχους και κυριαρχούμενους. Η εννοιολόγηση αυτή είναι μόνο εμμέσως χωρική, και για αυτό το λόγο *η στατιστική και όχι ο χωρικός εγκλεισμός είναι βασικός για το βιοπολιτικό παράδειγμα*. Τα υποκείμενα της στατιστικής είναι ελεύθερα να κινηθούν αλλά ανάγονται σε μία μόνο πλευρά της ζωής τους, το γένος, το εισόδημα, την εκπαίδευση, ή απλά την πολιτική ή με τα

¹² Η απόδοση του αποσπάσματος έγινε μέσα από την αντιπαραβολή της ελληνικής και της αμερικάνικης εκδοχής του κειμένου Homo Sacer του Agamben.

λόγια του Agamben, στη γυμνή ζωή. Με αυτή την έννοια το εξωτερικό του στρατοπέδου αντανακλά το εσωτερικό του: η δύναμη του κυρίαρχου βασιλεύει πάνω και στις δύο πλευρές της διαίρεσης σε δυνητικότητα και πραγματικότητα. Με άλλα λόγια η διάκριση ανάμεσα σε μέσα και έξω, ελευθερία και καταπίεση, πολίτες και *Muselmänner* δεν πρέπει να μας ξεγελάει (Bülent Diken and Carsten Laustsen 2003: 3)

Σε μία τάξη χωρίς εντοπιοποίηση (στην κατάσταση εξαίρεσης όπου ο νόμος αναστέλλεται) αντιστοιχεί τώρα μία εντοπικοποίηση άνευ τάξης (το στρατόπεδο ως διαρκής χώρος εξαίρεσης. Το πολιτικό σύστημα δεν επιβάλλει πλέον μορφές ζωής και δικαιοκούς κανόνες σε έναν καθορισμένο χώρο, αλλά στο εσωτερικό του περιέχει μία εκτοπίζουσα εντοπιοποίηση η οποία το υπερβαίνει, όπου οποιαδήποτε μορφή ζωής και οποιοσδήποτε κανόνας μπορούν δυνητικώς να αδραχτούν. Το στρατόπεδο ως εκτοπίζουσα εντοπιοποίηση είναι η κρυφή μήτρα της πολιτικής εντός της οποίας ακόμα ζούμε, την οποία οφείλουμε να μάθουμε να αναγνωρίζουμε διαμέσου όλων των μεταμορφώσεων της, στις ζώνες των αεροδρομίων μας όπως και σε ορισμένες περιφέρειες των πόλεων μας. (Agamben 2005:269)

Τα στρατόπεδα συγκέντρωσης ως ημι-πορώδη κέντρα κράτησης είναι μερικώς οι μηχανισμοί, οι οποίοι διαχειρίζονται τις παγκόσμιες ροές εκμεταλλεύσιμης εργασίας, είναι το προϊόν του “παγκόσμιου εργοστασιακού αφεντικού” σε συνεργασία με τον “παγκόσμιο λόρδο των φτωχομαχαλάδων”, που έρχονται να ελαστικοποιήσουν μαζί την εξουσία κατά μήκος του περιθωρίου του αποκεντρωμένου και κατεστραμμένου τρίτου κόσμου, που περιπλανώνται άενα. (Bryan Finoki 2006)

Από την άλλη πλευρά στην εποχή της επισφάλειας, το στρατόπεδο συγκέντρωσης των μεταναστών είναι ο θεσμός που μοντελοποιείται για ένα ευρύτερο αριθμό κοινωνικών πρακτικών, όπως το πανοπτικό ήταν το μοντέλο της υλοποίησης της εξουσίας για τα εργοστάσια και τα σχολεία. Η βιοπολιτική οργάνωση της κατάστασης εξαίρεσης στη σύγχρονη εποχή δεν είναι η φυλακή και το πανοπτικό του Bentham αλλά το στρατόπεδο

συγκέντρωσης και το κυβερνοπτικό. Αν το πολυκατάστημα και οι στοές των μαγαζιών ήταν η θεσμοποίηση του πανοπτικισμού στο εμπόριο, το στρατόπεδο αποτελεί τη λωρίδα λιανικής κυκλοφορίας των εμπορευμάτων στο κατάστημα και τα προαστιακά υπερκαταστήματα. (Nick Mirzoeff 2002) Ο σκοπός της αυτοκρατορίας των στρατοπέδων, είναι η διατήρηση των χαμηλών μισθών των εργοστασιακών εργαζόμενων, και η μείωση του κόστους των παροχών κοινωνικής πολιτικής. (Nick Mirzoeff 2002)

Η δομή του στρατοπέδου ως εκτοπίζουσα εν-τοπικοποίηση που υπερβαίνει το πολιτικό σύστημα του κράτους είναι ένας χώρος όπου το “εθνικό” τοποθετείται σε αναστολή... Ο χώρος αυτός όπου η κατηγορία των “πολιτών” δεν είναι πλέον λειτουργική, είναι επίσης και ο χώρος όπου οι αξιώσεις και τα όρια του “ανθρώπου” δοκιμάζονται και αποκαλύπτονται με μία φονική μορφή. Η φιγούρα του πρόσφυγα ή του ατόμου χωρίς “κράτος” εκθέτει την αγορά του “ανθρώπου” και των δικαιωμάτων μόλις απογυμνώνεται από τα δικαιώματα του πολίτη (Suvendrini Perera 2002)

Με την έννοια αυτή “ενώ η φυλάκιση των μεταναστών εμφανίζεται να επανα-τονίζει την εξουσία του έθνους-κράτους, η ανάπτυξη του είναι περισσότερο αντανάκλαση των νέων υβριδικών πολιτικών των τοπικών και υπερεθνικών δυνάμεων”. Η εκτόπιση των φτωχών πληθυσμών που προκαλεί η παγκοσμιοποίηση εναρμονίζεται με την αντίδραση του πρώτου κόσμου μέσω της “μορφής και λειτουργίας της φυλάκισης (που) τονίζει περισσότερο τα χαρακτηριστικά, που η αναδυόμενη παγκόσμια κοινωνία μεταχειρίζεται ως προτερήματα (Simon 1998: 602-3). (Suvendrini Perera 2002)

Το στρατόπεδο είναι μέρος του έξυπνου συνόρου, το οποίο διαχέεται στο υπερ-εθνικό έδαφος, ρυθμίζοντας την είσοδο έξοδο στην αγορά εργασίας. Αποτελεί έναν on / off διακόπτη ρύθμισης των εργασιακών αλλά και πολιτικών σχέσεων. Στην πορεία τους προς το στρατόπεδο οι μελλοντικοί εσώκλειστοι απογυμνώνονται από κάθε στοιχείο της ταυτότητας τους εκτός από ένα: αυτό των απάτριδων, των ανέστιων και άχρηστων προσφύγων... Οι

πρόσφυγες αποτελούν τους παρίες και παρανόμους ενός νέου είδους, προϊόντα της παγκοσμιοποίησης, την πλήρη επιτομή και ενσάρκωση του συνοριακού πνεύματος.” Οι πρόσφυγες, τα ανθρώπινα απορρίματα του παγκόσμιου συνόρου, αποτελούν την “προσωποποίηση των παρείσακτων”, τους απόλυτους παρείσακτους, τους παρείσακτους και εκτός τόπου παντού - “ (Bauman 2005:127, 126, 133)

Στις σύγχρονες κοινωνίες του ελέγχου κανείς δεν κινείται πλέον από τον ένα τόπο στον άλλον (οικογένεια, σχολείο, φυλακή κλπ) αλλά υπάγεται ολοένα και περισσότερο στην ελεύθερη διακύμανση των νομαδικών μορφών ελέγχου. (Deleuze 1995: 178). Συμπερίληψη και αποκλεισμός λαμβάνουν χώρα μέσα από συνεχείς κινητές μορφές επιτήρησης, όπως στην περίπτωση του ηλεκτρονικής συρραφής (tagging), τη διαχείριση του ρίσκου των δικτύων, στη διάσχιση των συνόρων. Ενώ η επιτήρηση λειτουργεί ως ένα εργαλείο ακινητοποίησης, οι μετα-πανοπτικές μορφές εξουσίας στοχεύουν στην επικοινωνία των κινούμενων υποκειμένων (Bauman 1998: 51-2). Ούτε η απαίτηση ούτε η υπόσχεση της κανονικοποίησης εμπλέκονται στην προληπτική διαχείριση του ρίσκου (Rose 1999: 234). Ο έλεγχος είναι ψηφιακός και υπερβαίνει τη δυαδικότητα ανάμεσα σε μάζα και άτομα. Τα άτομα μετατρέπονται σε ψηφία (dividual) και οι μάζες σε δείγματα, δεδομένα, αγορές ή τράπεζες. Κανονικοποιώντας ένα ρευστό και ατελείωτα διαιρούμενο πλήθος και όχι ανθρώπους, ο έλεγχος παράγει ένα υβρίδιο μετα-σταθερής υποκειμενικότητας, που δεν αντιστοιχεί πλέον στις ταυτότητες τις πειθαρχικής κοινωνίας (Hardt & Negri 2000: 331-2). Με αυτή την έννοια ο έλεγχος γίνεται έλεγχος των ανθρώπων και των μη-ανθρώπων σε μία πειθαρχία χωρίς τείχους (Lyon 2001: 63). Στην κοινωνία του ελέγχου οι μηχανές πολέμου συλλαμβάνονται για να εξυπηρετώντας τους σκοπούς της (see Deleuze & Guattari 1987: 387). (Bülent Diken and Carsten Laustsen 2003:7)

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Από τις αρχές τις δεκαετίας του 80, στα πλαίσια της κυριαρχίας του νεοφιλελευθερισμού και της συνακόλουθης μεγέθυνσης των κοινωνικών ανισοτήτων σε παγκόσμιο επίπεδο, αλλά και της γενίκευσης των ενδο-καπιταλιστικών αντιθέσεων για την αναδιανομή των σφαιρών οικονομικής και πολιτικής επιρροής, αυξάνεται διαρκώς ο αριθμός των μεταναστών και των προσφύγων¹³. Μολονότι ένα μέρος της κεφαλαιοκρατικής ανάπτυξης τις τελευταίες δεκαετίες βασίζεται στην μετανάστευση, τα κράτη προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις κοινωνικές ανισότητες αλλά και να ελέγξουν τις δυνητικές απειλές που αναδύονται από την ατομική ή συλλογική αντίδραση των αποκλεισμένων, προσαρμόζουν τις δομές πολιτικού ελέγχου και επιτήρησης στα νέα δεδομένα διαμορφώνοντας νέους πειθαρχικούς μηχανισμούς με σκοπό τη διατήρηση της διαδικασίας της συσσώρευσης.

Το αποτέλεσμα είναι η μετάλλαξη της οργάνωσης του πειθαρχικού ελέγχου των κρατών, τόσο στο επίπεδο των πολιτικών μηχανισμών τους (αστυνομία, φυλακές, σχολεία κλπ) “με τις οποίες το κράτος αφομοιώνει στο εσωτερικό του τη μέριμνα της φυσικής ζωής των ατόμων” (βιοπολιτικός έλεγχος), όσο και στο επίπεδο των τεχνολογιών του εαυτού, μέσω των οποίων συντελείται η “διαδικασία της υποκειμενοποίησης, η οποία ωθεί το άτομο να αγκιστρωθεί στην ταυτότητα του” και ταυτόχρονα να νομιμοποιήσει στην συνείδηση του τον εξωτερικό κρατικό έλεγχο. (Agamben, Foucault) Στα πλαίσια αυτά η προσπάθεια των κρατικών μηχανισμών να ρυθμίσουν τη μετανάστευση έχει ως στόχους: 1. τον έλεγχο της ροής μεταναστών δια και από τα “σύνορα” των κρατικών επικρατειών, με σκοπό τη μείωση των δυνητικών κινδύνων, που μπορεί να προκύψουν λόγω των κοινωνικών διαφοροποιήσεων (οικονομικών ανισοτήτων, πολιτιστικών διαφορών κλπ) 2. τη χειραγώγηση και την “εκγύμναση” των μεταναστών μέσω των πειθαρχικών μηχανισμών, στην ηθική του ευέλκτου, ευπροσάρμοστου και πειθαρχημένου εργαζόμενου 3. τον έλεγχο της ροής της εργασιακής δύναμης στο εσωτερικό των κοινωνικών σχηματισμών, σε σχέση με τις εκάστοτε

¹³ Ο ΟΗΕ το 2005 υπολόγισε τον αριθμό των μεταναστών σε παγκόσμιο επίπεδο στα 190 εκ ή σε 3% του παγκόσμιου πληθυσμού.

ανάγκες της αγοράς για φθηνή εργατική δύναμη 4. τελικά την προστασία και τη μεγέθυνση της ελαστικής κεφαλαιοκρατικής συσσώρευσης.

Οι στόχοι αυτοί διαμορφώνουν μία κατάσταση εξαίρεσης, καθιστώντας τους “χωρίς χαρτιά” μετανάστες ως ανάθεμα, ανάμεσα στο εσωτερικό και το εξωτερικό της εδαφικής επικράτειας των κρατών μελών ευρύτερων κοινωνικοοικονομικών συσσωματώσεων όπως αυτό της ΕΕ. Οι αναθεματισμένοι τοποθετούνται σε ένα κατώφλι όπου ζωή και δίκαιο, θάνατος και άδικο συγχέονται. Εάν στα παραδοσιακά πανοπτικά συστήματα επιτήρησης και ελέγχου ο στόχος ήταν ο παραδειγματισμός των παραβατών μέσω του εγκλεισμού και της παρακολούθησης των συμπεριφορών τους, τα σύγχρονα συστήματα επιτήρησης εξαιρούν περικλείοντας τους δυνητικά επικίνδυνους για τη διατήρηση της τάξης.

Η αλλαγή αυτή στον προσανατολισμό των συστημάτων επιτήρησης οδηγεί στο πέρασμα της οργάνωσης των σχέσεων εξουσίας από το μοντέλο της φυλακής, στο μοντέλο του στρατόπεδου συγκέντρωσης. Τα στρατόπεδα συγκέντρωσης μεταναστών αποτελούν το νέο μοντέλο επιτήρησης της καθημερινής ζωής των ατόμων στο “εργοστάσιο”, το σχολείο, το εμπορικό κέντρο, την πόλη του 21ου αιώνα. Το στρατόπεδο συγκέντρωσης οργανώνει το βιοπολιτικό έλεγχο της ροής των αναθεματισμένων πληθυσμών, στα “πορώδη” σύνορα της παγκοσμιοποίησης, προκαταστέλλοντας μέσω του εγκλεισμού και της εκγύμνασης τις συμπεριφορές εκείνες, που μπορεί δυνητικά να απειλήσουν την ισορροπία της κεφαλαιοκρατικής συσσώρευσης και της Νέας Τάξης Πραγμάτων.

Βιβλιογραφία

Agamben Giorgio (1999) *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life*
California: Stanford University Press Stanford

(2005) *Homo sacer. Κυρίαρχη εξουσία και γυμνή ζωή*. Αθήνα:
Εκδόσεις Scripta.

(2001) **On Security and Terror**. Frankfurter Allgemeine Zeitung
September 20, 2001 <http://www.egs.edu/faculty/agamben/agamben-on-security-and-terror.html> 21/7/09 21:34

(unkown) *Metropolis* <http://generation-online.org/p/fpagamben4.htm> 21/7/09 21:34

(unkown) **We refugees** European Graduate school Faculty
<http://www.egs.edu/faculty/agamben/agamben-we-refugees.html> 21/7/2009
21:56

Ajana Btihaj (2007) Surveillance and Biopolitics Electronic Journal of
Sociology.

Bauman Zygmunt (2005) **Σπαταλημένες ζωές. Οι απόβλητοι της
νεωτερικότητας**. Αθήνα. Κατάρτι

Finoki Bryan (2009) *Towards a Nomadic Fortress [Refuge/Refugee]*,
<http://subtopia.blogspot.com/2009/01/towards-nomadic-fortress-refugerefugee.html>

(2006) **Globalization of Forced Migration, and the
nomadic fortress**. <http://subtopia.blogspot.com/2006/02/globalization-of-forced-migration-and.html>

Diken Bülent and Laustsen Carsten Bagge (2003) *Zones of indistinction -
security, terror, and bare life* <http://comp.lancs.ac.uk/sociology/soc091bd.html>

Foucault Michel (2003) 'Society must be defended' in Bertani, M & Fotana, A
(eds.) *Society must be defended: Lectures at the College de France 1975-
1976*, London.

(1989) *Επιτήρηση και τιμωρία*. Αθήνα: Ράππα.

(1982). *Ιστορία της Σεξουαλικότητας Τόμος I η δίψα της
γνώσης*. Αθήνα: Ράππα

Garland David (1999). *Governmentality and the problem of crime*, in

Smandych Russell (Ed) *Governable places. Readings on governmentality and crime control*, Dartmouth.

Giroux Henry (2004) *War on Terror The Militarising of Public Space and Culture in the United States*. In *Third Text*, Vol. 18, Issue 4, 2004, 211-221. Routledge Pub

(2002) *Global capitalism and the return of the garrison state: rethinking hope in the age of insecurity*. *Arena journal*. http://findarticles.com/p/articles/mi_7043/is_19/ai_n28132361/

Joost Van Loon (2002). *Risk and Technological Culture*. London: Routledge International Library of Sociology

Karine Côté-Boucher (2008) *The Diffuse Border: Intelligence-Sharing, Control and Confinement along Canada's Smart Border* *Surveillance & Society* 5(2): 142-165 <http://www.surveillance-and-society.org>

Los Maria (2004) *The Technologies of Total Domination*. *Surveillance & Society* 2(1): 15-38 <http://www.surveillance-and-society.org>

Lyon Davis (2001) *Surveillance Society, Monitoring everyday life*. Philadelphia Usa : Open University Press.

- (1994) *The Electronic Eye. The Rise of Surveillance society*. Great Britain : Polity Press.

Mirzoeff Nick (2002): *The empire of camps - Feature - September 11, technology, civilization, and culture* http://findarticles.com/p/articles/mi_m2479/is_2_30/ai_93612082/?tag=content:col1 (Ημερομηνία πρόσβασης 13/7/09 13:29)

Sklair Leslie (1998) *The transnational Capitalist Class*. In Carrier G James & Miller Daniel (eds) *Virtualism: a new political econom.*, Berg- Oxford International Publishers.

Slavoj Zizek (2003) *Gerhard Schroeder's Minority Report and Its Consequences* *Frankfurter Rundschau* 1/03. <http://www.egs.edu/faculty/zizek/zizek-gerhard-schroeders-minority-report-and-its-consequences.html> [12/8/2009 15:03]

Suvendrini Perera (2002) *What is a camp*. La Trobe University. http://www.borderlands.net.au/vol1no1_2002/perera_camp.html 21/7/09 18:05

Willem de Lint (2008) *The Security Double Take: The Political, Simulation and the Border* in *Surveillance & Society* V 5(2): 166-187 Smart Borders and Mobilities (eds. Amoore, Marmura and Salter) <http://www.surveillance-and-society.org>

Wilson Dean & Weber Leanne (2008) *Surveillance, Risk and Preemption on the Australian Border* in *Surveillance & Society* Vol 5(2): 124-141 <http://www.surveillance-and-society.org>

Σαραφίδης Θοδωρής (2008) *Η Δικτυακή Θέσμιση του ελέγχου της πολυπλοκότητας. Η περίπτωση της εταιρείας λογισμικού ασφαλείας «Surf Control. Διδακτορική Διατριβή. Πάντειο Πανεπιστήμιο.*